

היחסים הבין-ערביים לאחר ועידת הפסגה

מחבר: אמיל תומא.

תאריך פרסום: 24 בינואר 1964.

מקור: עיתון קול העם.

תמלול/קידוד/הגהה: גל י.

ערב הועידה

בחודשי נובמבר-דצמבר לא יכלו עדיין משקיפים מדיניים כלשהן לחזות מראש התכנסות ועידת-פיסגה ערבית והיו סיבות רבות לכך:

ההתנגשות המזויינת בין מארוקו ואלג'יריה בשאלת גבולותיהן לא זו בלבד שהפרה את מסורת הסולידאריות של "מאגר הגדולה" – אלג'יריה, מארוקו ותוניסיה – אלא פגעה גם בקשרים בין מארוקו לבין הרפובליקה הערבית המאוחדת. ערב הסעודית המשיכה לתמוך במלוכנים התימניים וניסתה לחבל במשטר הרפובליקה החדש.

ואילו בשכנותנו הקרובה יותר הפיכה הצבאית שהתחוללה בעיראק ב-18 בנובמבר 1963 לא רק הפילה את אנשי אל-בעת אלא אף שמה קץ לגישושים הקודמים לקראת איחוד בין סוריה ועיראק, הפיקוד הצבאי המשותף, שעליו הוחלט באוקטובר, פורק והיחידות הסוריות שהוצבנו בעיראק כדי לסייע בדיכוי מרד הכורדים – הוחזרו. מלחמת העתונות והראדיו בין הארצות הערביות השונות "התחממה" מאוד והאשמות חריפות הוטחו ע"י ממשלה אחת ברעותה. בנובמבר 1963 גברה ההשמצה ההדדית כתוצאה מן ההפיכה הצבאית בעיראק.

לפיכך, כאשר הציע נשיא קע"ם בעת נאומו בפורט-סעיד בחודש דצמבר כינוס ועידת פיסגה ערבית, היו ספקנים רבים שלא האמינו באפשרות הדבר וגילו להצעה יחס של לעג. אך לא רק ספקנים פיקפקו במעשיותה של ההצעה, משקיפים מדיניים שהתבוננו בעולם הערבי בעיניים אובייקטיביות, יכלו על נקלה לראות את הקשיים הרבים, שניצבו למכשול בפני הגשמת הרעיון.

בראש וראשונה: אופיין המנוגד של המדינות הערביות – כמה מהן בעלות אופי אנטי-אימפריאליסטי, אחרות פוסחות על שתי הסעיפים ואחדות פרו-אימפריאליסטיות. שנית, ההבדלים היסודיים במבנה הכלכלי, החברתי והמדיני של הארצות הערביות השונות.

שלישית, ההתנגשויות בין ארצות ערביות מאיימות במזרח הערבי ובמערב הערבי-מארוקו ואלג'יריה, ערב הסעודית ותימן.

ואחרון בתור אך לא אחרון בדרגת החשיבות – התככים האימפריאליסטיים והחתרנות האימפריאליסטית המתמדת, המשפיעים אף הם על היחסים הבין-ערביים. כל אלה היו הנסיבות האובייקטיביות שפעלו, המידה זו או אחרת, נגד ההתקרבות בין המדינות הערביות, התנאים הללו עוד הוחרפו, כמובן, כתוצאה מנטיות אישיות (קנאה, שנאה וכו') ומשיקולים סובייקטיביים.

מכל מקום, ועידת הפסגה הערבית נתקיימה. השתתפו בה ראשי מדינות שייצגו 13 מדינות ערביות והיא ננעלה למראית עין לפחות, בהצלחה. נושא האחדות היה שליט ברוח החלטותיהם.

התנאים הכלליים והפנימיים

אין כל ספק עתה, כי הצעתו של עבדול נאצר באה ברגע, שהיה נוח מבחינת התנאים הבינלאומיים והתנאים הבין-ערביים. במישור הבינלאומי – הסכם מוסקבה בדבר איסור חלקי של הניסויים הגרעיניים והמגמה הנובעת מכך בכיוון הפגת המתיחות הבינלאומית חיזקו את רעיון הדו-קיום בשלום בין ארצות בעלות משטרים חברתיים שונים ויצרו אווירה של הוקעת המלחמה והאלימות, רעיון איסור המלחמה כדרך ליישוב בעיות בינלאומיות החל מתפשט. מכאן, שהארצות הערביות לא יכלו להתכחש למגמה כללית זו גם במה שנוגע לסכסוכן עם ישראל, לרבות הסכסוך בדבר חלוקת מי הירדן. בעניין זה ראה העתון המצרי "אכבר אל יום" חשיבות לכתוב ערב הוועידה, כי ישראל היא חברת ארגון האומות המאוחדות ונהנית מכל הזכויות וזכויות-היתר של חברה במוסד בינלאומי זה.

ואשר לעניינים הפנימיים – כל מדינה ערבית ובעיותיה שלה... הארצות הנייטראליסטיות, כמו אלג'יריה וקע"ם, אם-כי מנהלות הן מדיניות כלכלית בלתי-תלויה, נאבקות בבעיות הכלכליות והחברתיות התובעות פתרון, והנובעות מן הדלות עתיקת-היומין, מורשת דורות רבים של השלטון האימפריאליסטי. ארצות כמו ערב הסעודית וירדן, בהן נתון השלטון בידי כת פרו-אימפריאליסטית, נתנסו במשברים מדיניים וכלכליים תכופים יותר וחריפים יותר מאשר ארצות אחרות. ארצות ערביות אחרות, כמו סוריה ועיראק, בהן פוסח המעמד השליט על שתי הסעיפים והחוגים השליטים מנהלים מדיניות של התפשרות עם האימפריאליסטים, עברו משבר שלטוני, אשר הותיר אותן בלתי-יציבות, שליטתן ניצבים פנים אל פנים מול מאבק המונים בלתי-פוסק לשינוי ראדיקלי.

בקצרה, כל אחת מן הארצות הערביות – אם במזרחו או במערבו של העולם הערבי – היה לה מטען גדוש משלה ערב הוועידה.

אך כל העובדות הללו לא היו חדשות. ובהזדמנויות רבות ניצלו שליטים ריאקציוניים את הבעייה הארץ-ישראלית – נושא ועידת הפיסגה – כמכשיר להסחת-הדעת. למעשה,

היתה הבעייה הארץ-ישראלית לתכסיס פוליטי של הרבה מנהיגים מדיניים והרבה הצהרות הרפתקניות הושמעו בנדון בשנים האחרונות אפשר היה להיווכח, כיצד חדר הדבר ליחסים הבין-ערביים. דבר זה מניע משקיפים זרים להכריז, כי המנהיגים הערביים טיפלו בשאלה כשעיניהם לחזית הפנימית וכי הצהרותיהם היו מכוונות לצרכים מקומיים בלבד.

עובדה זו, היא שהיתה מכשול להתוויית מדיניות אחידה בשאלה הנדונה וגרמה לכך שהמדינות הערביות תמאנה להגיש את החלטתן-הן בנדון במושב השנתי של עצרת האומות המאוחדות.

אי לכך ההתפתחות החדשה במישור הערבי באה מצד החוגים השליטים של קע"ם. בהביאם בחשבון את שינוי האווירה הבינלאומית החלו שליטים אלה מגלים נטייה להערכה ריאליסטית של הבעייה הארץ-ישראלית ובעיית יחסי ישראל-ערב.

הצהרתו של נשיא קע"ם – בעת נאומו בדצמבר בפורט-סעיד – כי תוכנית מוביל המים הישראלי, שיזרים את מימי הירדן לנגב היא בעיה מדינית ולא צבאית, היתה כבר בבחינת שינוי יסודי בגישה הגלוייה של אחת הממשלות הערביות ובבחינת אתגר לאלה מן המנהיגים הערביים, אשר רצו תמיד לרכב על גל הכרזותיהם של האולטרא-קיצוניים בשאלת פלשתינה וישראל.

הקריאה הפומבית של נאצר הציבה לפני כל הממשלות הערביות ברירה: או להשיב בחיוב לקריאתו להשתתף בוועידת הפיסגה, או להמשיך בהכרזותיהם ההרפתקניות ולהסתכן בהוקעה ע"י יריבהם על חוסר-יכולתם להגשים את ההכרזות הללו הלכה למעשה. כל הממשלות הערביות ענו בחיוב להזמנה, כשהן מודרכות ע"י סיבות שונות – פעמים אף סיבות נוגדות. ובה בשעה שהרקע של המצב הבינלאומי הכללי – אשר מאפיינת אותו מגמה בכיוון הפגת המתיחות הבינלאומית – היה משותף לכל המדינות הערביות, הרי נבדלו הן בנקודות-מוצא אחרות.

עמדתה של קע"ם נבעה מגישתה הכללית לבעיות בינלאומיות ומהיותה מטופלת מזה זמן רב בבעיותיה הכלכליות והחברתיות. כן גם אלג'יריה ותימן. אך ירדן וערב הסעודית, אם למנות רק שתי מדינות אלה, הסכימו להשתתף בוועידה משתי סיבות עיקריות. האחת: התקרבות להנהגת קע"ם תסייע להן בבעיותיהן הפנימיות ותביא להפוגה זמנית בפעולות אויביהן. שנית: הן אינן מעיזות בתנאים אלה לנהל "מדיניות בלתי-תלויה" וכל הצהרה בדבר הסכם מקומי תוקע כדמגוגית וכבלתי ניתנת לביצוע, אשר לארצות הערביות האחרות, שלא היתה להן תחושה ציבורית חזקה בשאלה זו, כמו תוניסיה למשל, הן ראו בוועידת פיסגה כזו דרך מוצא מכובדת.

הקריאה לסולידאריות ערבית מצאה הדים בדעת-הקהל הכללית בארצות ערב כולן, התומכת בכנות בזכויותיהם החוקיות של ערביי פלשתינה, הכמיהה לסולידאריות ערבית חזקה עד מאוד והיא התפתחה כיסוד חיובי במאבק האנטי-אימפריאליסטי. לא היה זה קל למנהיג ערבי כלשהו להתנגד לנסיון לכונן חזית מאוחדת בבעיה מעוררת-עניין, אם-כי כל

אחד מבין אותה באופן שונה. ברור היה, שקריאתו של נאצר תמצא הדים חיוביים במספר ארצות: אלג'יריה, עיראק, תימן וכוויית ואילו אלה שינקטו עמדה נוגדת, ימצאו עצמם מבודדים.

אפשר להניח כמעט בוודאות, כי האימפריאליסטים יעצו בנסיבות אלה, לבני-חסותם להשתתף בוועידה. למעשה, זוהי מדיניות כללית, שהם מנהלים כדי שלא לבודד את השליטים-הבובות שלהם. מאותה סיבה נוכחו גם נציגי ממשלות פרו-אימפריאליסטיות באפריקה בוועידת המדינות האפריקאיות שהתקיימה בנובמבר באדיס אבבה.

היחסים בין מדינות ערב

ועידת הפיסגה שנקראה לדיון בהחלטת ישראל להפנות את מי הירדן לא דנה רק בשאלה זו. היא דנה בבעיה הארץ-ישראלית, בבעיות בינלאומיות ובבעיית היחסים בין מדינות ערב. בכל השאלות הללו הושגה תמימות-דעים למראית-עין, אם-כי האיחור בפירסום גילוי-הדעת הסופי מוכיח, כי היה ויכוח והיו ניגודים.

התמיכה בהסכם-מוסקבה בדבר איסור חלקי של הניסויים הגרעיניים, התמיכה בפתרון של הבעיות הבינלאומיות בדרכי שלום, בדו-קיום בשלום ובפירוק נשק, הנם, ללא ספק, גילויים חיוביים.

נטישת הקריאה למאבק אנטי-אימפריאליסטי ואנטי-קולוניאליסטי מוגבר בארצות הערביות הוא גילוי שלילי, הנובע מן האופי הבלתי הומוגני של ראשי המדינות ומאופיים הפרו-אימפריאליסטי של מלכים ונשיאים אחדים. מכל מקום, גילוי חשוב של הוועידה היא השפעתה על היחסים הערביים הבין-מדינתיים. הוועידה החליטה לכנס בקביעות ועידות פיסגה ערביות והקימה מועצה של ראשי-מדינה ערביים.

הפגישה הקרובה נועדה לאוגוסט 1964.

כמו כן החליטה הוועידה לטהר את האווירה בעולם הערבי ולשם כך להפסיק את מלחמת העתונות והראדיו "מלחמה" זו הוחרפה מאוד לאחרונה בין סוריה וקע"ם.

שתי החלטות אלה הן תרומה לכינונה ולחיזוקה של הסולידאריות הערבית שאיננה מנוגדת כל עיקר לסולידאריות האפרו-אסיאתית, אשר אף קודמה בברכה בגילוי-הדעת. לא היו אלה רק משאלות-לב ערטילאיות. קע"ם חידשה את קשריה הדיפלומטיים עם ירדן, שנותקו באוקטובר 1961, לאחר שירדן הכירה בסוריה, כאשר זו ניתקה את עצמה מן האיחוד עם מצרים. כן תוקנו הקשרים הדיפלומטיים עם מארוקו, שנתקלקלו בזמן סכסוך הגבולות בין מארוקו לאלג'יריה וחלה התקרבות לערב הסעודית. ירדן החליטה להכיר ברפובליקה התימנית ואילו ערב הסעודית שואפת, לפי בקשתו של נשיא תימן סאלל, לטהר את האווירה העכורה בין שתי המדינות.

מובן מאליו, שכל אלה הם הישגים חיוביים ויתרמו לפיתוחה ולביצורה של הסולידאריות הערבית; אך הישג חיובי זה יאבד את תוכנו הפרוגרסיבי אם חודה של הסולידאריות הזו לא יופנה נגד האימפריאליסטים האמריקאיים והבריטים.

אם כי היו די בובות אימפריאליסטיות בפגישת ראשי המדינות הערביות – מלכים של ערב הסעודית וירדן, שייכים מכוויית וכו' – אין עובדה זו שוללת אוטומאטית את הסיכויים החיוביים. ועידת אדיס אבבה של המדינות האפריקאיות הוכיחה את אפשרויותיה של הסולידאריות האפריקאית, למרות נוכחותם של גורמים אימפריאליסטים.

אמנם, אף אחד מן הניגודים והסכסוכים הבין-ערביים לא ייעלם לאחר הוועידה, אך הדבר החשוב ביותר הוא לפתור את הניגודים והסכסוכים הללו באותה דרך, שאת הצעד הראשון בכיוון אליה עשה הארגון האפריקאי, באופן גישתו לפתרון סכסוך הגבול המארוקאי-אלג'ירי. אם להסתכל כך על הדברים, יהא נכון לסכם ולומר, כי ההתקרבות הכללית בין מדינות-ערב יכולה להיות לגורם אנטי-אימפריאליסטי חזק. אין כל ספק, שהאימפריאליזם עושה כל שביכולתו, כדי לשבש ולהפריע את היחסים הבין-ערביים, שכן זה מחזק את עמדותיו, כפי שהיה הדבר בשנת 1957 בירדן, שם אירגנו האמריקאים הפיכה צבאית, כדי לסלק את הממשלה העממית האנטי-אימפריאליסטית.

אי לכך, בסיכום הכללי היתה ועידת-הפיסגה הערבית התפתחות חיובית, אך כדי שתוכל הסולידאריות הערבית להתקיים ולהתבצר, זקוקה היא לתנאי יסוד: להיות מכוונת למאבק נגד האימפריאליזם.

ועידת הפיסגה נקבעה בעיקר כדי לדון "בבעיה הפלשתינאית" והיא קיבלה החלטות מנוסחות בנדון, אך מאמר זה לא היה מכוון לדון בבעיה זו – לשם כך יש צורך במאמר מיוחד.